https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-41-11
УДК 93(093)-94(477):929ШОВГЕНІВ

В. О. ХОМЕНКО, канд. істор. наук, викладач історії
e-mail: vitalhomenko@ukr.net; ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-3704-7086
ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сум ДУ»
вул. Братів Тимошенків, 12, м. Конотоп, 41615, Україна

ЛИСТУВАННЯ ІВАНА ШОВГЕНІВА ТА МИКИТИ ШАПОВАЛА

Мета дослідження. Метою статті є публікація листування українського вченого Івана Опанасовича Шовгеніва (1874–1943) із відомим українським політичним і громадським діячем Микитою Юхимовичем Шаповалом (1882–1932) та з'ясування його інформаційного потенціалу. Ці листи відклалися в особовому фонді «Шаповал Микита Юхимович (1882–1932) – політичний і державний діяч, член ЦК УПСР, міністр пошт і телеграфу УНР, міністр земельних справ Директорії УНР, доктор соціології Українського соціологічного інституту в м. Празі, УГА в м. Подебрадах» (Ф. 3563), який зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України.

Методологія дослідження. Базується на принципах наукової об'єктивності, історизму, архівної евристики. Використано методи джерелознавчого аналізу й синтезу, біографічний та просопографічний.

Наукова новизна. Вперше оприлюднено й залучено до наукового обігу малознане листування І. Шовгеніва та М. Шаповала, яке хронологічно охоплює час від 1921 р. до 1925 р.. Аналіз листів допоміг уточнити деякі біографічні моменти життя І. Шовгеніва в еміграції та проблеми з якими зіткнулася у своїй діяльності Українська господарська академія в Подєбрадах.

Висновки. Встановлено, що комплекс листування І. Шовгеніва та М. Шаповала має невеликий обсяг. Визначено тематику та інформаційний потенціал епістолярію. Переважно листи носять діловий характер. Головна цінність листування як історичного джерела у висвітленні проблематики діяльності Української господарської академії. Також розкрито значення епістол для дослідження емігрантського життя українських політиків, інтелігенції та студентства в Чехословаччині в 20-х рр. XX ст..

Ключові слова: *Іван Шовгенів, Микита Шаповал, Українська господарська академія, епістолярій, джерелознавство.*

Як цитувати: Хоменко В. О. Листування Івана Шовгеніва та Микити Шаповала. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2025. Вип. 41. С.128-136. https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-41-11

In cites: Khomenko V. O. (2025). Correspondence between Ivan Shovgeniv and Mykyta Shapoval. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences»*, Issue 41, (128-136), https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-41-11 (in Ukrainian)

Українська революція 1917–1923 рр. дала шанс українцям спробувати відновити свою державність. На жаль, вона закінчилася поразкою і вітчизняні території були розділені між сусідніми державами. Значна частина українських політиків, військових, громадських та культурних діячів, які були активними учасниками революційних подій, опинилася у

©В. О. Хоменко, 2025
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

вимушеній еміграції. Серед них були й вчений-гідротехнік Іван Опанасович Шовгенів (1874–1943) та політичний і громадський діяч Микита Юхимович Шаповал (1882–1932).

Метою статті є публікація їхнього листування та з'ясування його інформаційного потенціалу. Ці листи відклалися в особовому фонді «Шаповал Микита Юхимович (1882–1932) – політичний і державний діяч, член ЦК УПСР, міністр пошт і телеграфу УНР, міністр земельних справ Директорії УНР, доктор соціології Українського соціологічного інституту в м. Празі, УГА в м. Подебрадах» (Ф. 3563), який зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України.

Виїхавши за межі України, І. Шовгенів та М. Шаповал зрештою осіли в Чехословаччині, де намагалися адаптуватися до нової реальності. Чехословацька влада, розуміючи чисельні проблеми емігрантів з території колишньої Російської імперії, у 1921 р. розробила і почала втілювати в життя так звану "Російську програму допомоги", яка передбачала надання матеріальної підтримки російським, українським, білоруським та іншим емігрантам і їхнім організаціям [3, с. 37]. Допомога емігрантам-українцям здійснювалася здебільшого через Український громадський комітет (УГК), який у 1921–1925 рр. був головним осередком культурного життя української емігрантської громади в Чехословаччині.

Фактично УГК був створений празькою групою Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), лідером якої та одним з найголовніших ініціаторів утворення УГК був відомий діяч есерівської партії, як часів Української революції 1917–1919 рр., так і в еміграції, М. Шаповал [8, с. 76; 10, с. 70-71; 11, с. 73]. Відомо, що 1 липня 1921 р. статут УГК затвердило Міністерство внутрішніх справ Чехословаччини, 7 липня установчі збори комітету обрали управу – М. Шаповал (голова), Никифір Григоріїв, Олександр Мицюк (пізніше до неї ввійшли Микола Ґалаган, Карло Кобернський та ін.) [2, с. 729]. Надалі УГК отримував фінансову допомогу від чехословацького уряду, завдяки якій намагався втілювати у життя свої різноманітні культурно-освітні проекти.

Зокрема, значних успіхів УГК досягнув в освітній сфері. Так, з 22 квітня 1922 р. в Подєбрадах з ініціативи комітету почала роботу Українська господарська академія (УГА) [7, с. 137; 8, с. 76; 11, с. 74; 9, с. 147]. Вона діяла 13 років і припинила своє існування 31 грудня 1935 р. [9, с. 150]. Найбільш докладно її історія була описана у виданій ще в 1959 р. книзі «Українська господарська академія в Ч. С. Р.: 1922–1935» [10].

Разом з тим, про діяльність УГА знаходимо ґрунтовні згадки у книзі Симона Наріжного [8, с. 137-171]. Наприклад, про її початки він писав, що УГК «ще в січні 1922 р. обрав спеціяльну Комісію, голова якої М. Ю. Шаповал навязав зносини з управою Всеукраїнської Спілки с.-г. техніків, що перебувала тоді на еміґрації в Польщі (Тарнів), в справі заснування української вищої технічної школи» [8, с. 137].

На думку Лева Безручка власне саме М. Шаповал був «Одним із головних ініціяторів заснування Української Господарської Академії в Чехословацькій Республіці» [10, с. 69]. Він підкреслював той факт, що «Ідея заснування Української Високої Сільсько-Господарської Школи дуже захопила М. Шаповала і він нав'язав стосунки з кращими науковими силами української еміграції в Тарнові, звідки спровадив основне ядро педагогічного й адміністративного персоналу Академії. Він писав меморандуми, виробляв проєкти статутів, програмів і т. п., ходив по міністерствах, здобуваючи кошти та поборюючи ворожі впливи, дбав про помешкання, устаткування і т. д. Його щоденник з р. р. 1922–1923 рябіє від записів про Академію. Будучи сам непересічною людиною з великим розмахом діяння, він хотів, щоб і нова українська школа, її професорський персонал і студентство були високого рівня, великих осягів» [10, с. 71].

Олена Чумаченко, яка досліджувала біографію М. Шаповала, також наголошує на його ключовому впливі на процеси утворення УГА. Зокрема, голова УГК 11 березня 1922 р. «записав у своєму щоденнику про "посування справи з Сільсько-Господарським Інститутом"», а на «зустрічі з міністром закордонних справ 13 березня 1922 року М. Шаповал представив йому на розгляд проект "інституту", який був схвально прийнятий, і отримав від міністра грошову позику для заснування закладу у розмірі 70 000 чеських крон. В цей же день

М. Шаповал отримав юридичне ствердження від Міністерства народної освіти. 17 березня міністр земельних справ дав М. Шаповалу рекомендаційного листа до директорів сільсько-господарських шкіл в Подєбрадах і Таборі, а 22 березня М. Шаповал домовився з Благошем про число студентів "інституту" та спосіб їх утримання» [11, с. 75].

Дослідниця підкреслює, що «М. Шаповал особисто займався пошуком приміщення під Академію: їздив разом з М. Ґалаґаном до Подєбрадів і в Табір. В результаті, після переговорів з власником готелю "Краль Їржі" в Подєбрадах, який погодився здавати його в аренду у розмірі 120 000 чеських крон щорічно, і з міністром народної освіти ЧСР, який наполягав на уміщенні Академії в Брні (лише в цьому випадку їй надавався статус високої школи), М. Шаповалом було досягнуто компромісного рішення: заснувати цей заклад в Брні з тимчасовим осідком в Подєбрадах (поблизу Праги)» [11, с. 75]. Згодом, «20 квітня 1922 року М. Шаповал подав заяву про Академію до Міністерства Земельних справ, а 10 травня домовився з Міністерством про порядок отримання віз і стипендій для студентів. Він сам склав програму та план навчання в Академії, а також виробив її статут, який було стверджено 20 травня 1922 року» [11, с. 75]. Таким чином бачимо, яку надзвичайно важливу організаційну роль відіграв для УГА М. Шаповал.

У 1922–1925 та 1926–1927 рр. ректором УГА, а з 1922 по 1928 р. її лектором та професором був І. Шовгенів. Напевно найбільше до вивчення його життя та діяльності доклалася відома українська дослідниця Надія Миронець [5; 6]. Припускаємо, що поява І. Шовгеніва в Подєбрадах безпосередньо пов'язана з М. Шаповалом, який швидше за все міг сам підбирати керівництво, а можливо й викладачів для УГА.

Упорядники покажчика «Документи про Шовгенових та Теліг у фондах Центрального Державного архіву вищих органів влади і управління України» наголошують, що «І. Шовгенів був умілим організатором навчального процесу, талановитим лектором, автором багатьох лекційних курсів. Він віддавав усі сили організації вищої спеціальної школи, яка мала подвійну мету: перша – підготовка молодих, національно-свідомих українців, що опинилися за кордоном, до активної участі в майбутній відбудові господарства України; і друга – у процесі науково-педагогічної праці в академії згуртувати осередок інтелігенції, яка, фахово підготовлена та ознайомлена з кращими взірця ми європейських методів науки і практики, могла б свого часу, коли складуться відповідні умови, стати в пригоді українському громадянству в його неминучій велетенській праці на розбудову власної держави» [4, с. 6-7]. Отже, діяльність І. Шовгеніва в УГА була дуже продуктивною.

На жаль, з часом урядова фінансова та організаційна підтримка УГА зменшується і у 1928 р. внаслідок поступової ліквідації академії І. Шовгенів був змушений покинути Подєбради та переїхати до Польщі [1, с. 7; 10, с. 50; 6, с. 169].

Вважаємо, що тісне знайомство та співпраця І. Шовгеніва та М. Шаповала безпосередньо стосувалися їх діяльності в УГА. Можливо саме з цим пов'язаний початок їх епістолярного діалогу. При цьому, встановлений комплекс їх листування має поки що невеликий обсяг. Хронологічно він охоплює час від 1921 р. до 1925 р.. Наскільки нам відомо наведений у статті епістолярій ніде не публікувався.

Інформація в листах має переважно діловий характер. Головна цінність листування як історичного джерела у висвітленні проблематики діяльності УГА: конфлікт між керівництвом академії та УГК, пошук фахових викладачів та їх фінансове забезпечення, набір достатньої кількості студентів і забезпечення їх стипендіями тощо. Безсумнівно, І. Шовгенів розумів вплив та можливості М. Шаповала, тому у своїх листах радився з ним з багатьох проблемних питань або просив про допомогу.

Крім того, аналіз епістол може допомогти уточнити деякі моменти біографії І. Шовгеніва. Так, припускаємо, що лист від 19 грудня 1921 р. може бути його першою відповіддю на ймовірну пропозицію М. Шаповала про працевлаштування в УГА. Крім того, з листів дізнаємося дещо про матеріальні труднощі та проблеми життя українських політиків, інтелігенції та студентства в Чехословаччині в 20-х рр. XX ст..

Перспективи дослідження полягають у подальшому пошуку листування І. Шовгеніва та М. Шаповала. Також для глибшого з'ясування їх взаємовідносин варто опрацювати їхні спогади, щоденники й епістолярій. Доречно буде звернутися й до его-документів їх сучасників, особливо спільних знайомих та осіб, дотичних до діяльності УГА.

* * *

Епістолярій зберігся в рукописному вигляді. Тексти листів подано за автографами без скорочень мовою оригіналу згідно з сучасними правописними нормами (вживання великих літер, написання слів разом, окремо та через дефіс, правила пунктуації) із максимальним дотриманням лексичних і стилістичних особливостей мови автора. Помилки виправлено беззастережно. Збережено підкреслення автора та авторське написання дати листів. Текст, який не вдалося розшифрувати позначений трьома крапками у квадратних дужках […]. Текстові скорочення, за винятком загальноприйнятих, розкриваються у квадратних дужках. Після тексту листів вказано місце зберігання. У примітках здійснено ідентифікацію персоналій.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Іван Шовгенів – Микиті Шаповалу

Тарнів, 19/XII [19]21 р.

В. П. Голові Українського Громадського Комітету в Ч.С.Р

Шановний пане Голово,

Я одержав Вашого листа від 13/XII і вважаю своїм обов'язком зараз же висловити Вам щиру подяку за те чуле відношення, яке відносно мене проявлено і яке взагалі не дуже часто трапляється.

Хотів би, щоб Ви повірили, шо моя подяка не залежить від наслідку моїх плянів, чи то вони будуть позітивні, чи негативні, бо я добре знаю як не легко в наших умовах життя зробити що-небудь, навіть при доброму бажанню, але мене зворушили і негайність відповіді і пріязний тон її. В нашому емігрантському істнуванню це одно – велика підтримка.

Прошу прийняти запевнення в моїй щирій пошані.

[підпис]

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 1-1зв. Оригінал, рукопис.

№ 2

Іван Шовгенів – Микиті Шаповалу

Podébrady, 29/VI [19]22 [р.].

Високоповажний Микито Юхимовичу,

Повернувшися вчора з Праги, я найшов у себе між іншими одного дуже непріємного листа. Модест Пилипович Левицький[17] пише: "на превеликий жаль і з щирим болем у серці я мушу зріктися посади лектора й лікаря в Академії, бо взагалі не можу виїхати в Чехію: син мій не одержав стипендії ні навіть візи, а про життя з ним і з онуком на ту платню, яку я мав би одержувати, ми не зможемо". ... Далі він прохає дати все таки сину його візу, а сам хоче запрягтися в якусь польську лікарню, онука взяти до себе, а сину допомагати сюди з свого заробітку. Таким чином, єдиний наш лектор по українській мові, а крім того, письменник і всіми поважаємий чоловік, зрікається від праці в Академії. На мій погляд, цю справу

[17] Левицький Модест Пилипович (1866–1932) – український лікар, письменник, публіцист, перекладач-поліглот, мовознавець, педагог, композитор, дипломат, громадський і політичний діяч.

безумовно треба полагодити, особливо, коли приняти на увагу, що ні Білецький[18] ні Сімович[19] і до цього часу не відповідають. Сьогодня написали Мод[есту] Пилиповичу, щоб він не вирішав остаточно цього питання, доки ми не знайдемо того чи іншого виходу. Може було б можливо поставити це питання так: дати Модесту Пилиповичу як лектору 1200 к., як лікарю 500 к. і дати йому на онука 300 к., це б загалом дало 2000 к., на цю суму вони в трьох зі скрутою, але б прожили; можливо, що Громадський Комітет найшов би доцільним допомогти нашому письменникові в інший спосіб – але треба зробити так, щоб він з своєю сім'єю міг тут проістнувати. В зв'язку з цим, на випадок, коли б Модест Пилипович конче відмовився, прошу Вас допомогти мені в підшуканню лектора укр[аїнської] мови: поки що маємо лише одну заяву від п. Гірняка[20], який рефлектує на лектора по укр[аїнській] мові, п. Славінського[21] – на українську історію і історію літератури; от і всі – знавців мови тут, крім проф. Смал[ь-] Стоцького[22], я не знаю і тому це питання мене зараз непокоїть: треба починати виклади, а лектора по рідній мові – не має.

Сьогодні ж отримав листа від п. Грабини[23], він пише що Добриловський[24] та Іваненко[25] гроші вже одержали, а він, Лисянський[26] і Мельник[27] – все ще чекають. Я їм відповідаю, що гроші і їм вислані.

З щирою пошаною до Вас

[підпис]

P. S. дуже прошу Вас не відмовити потурбуватися про візи для моєї сем'ї.

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 5-6зв. Оригінал, рукопис.

№ 3

Іван Шовгенів – Микиті Шаповалу

Подебради, 18/VIII 1922 [р.].

Високоповажний Микито Юхимовичу,

Комісія по прийому і розгляду студенческих прохань, розглянувши питання про новий додатковий прийом, винесла постанову, затверджену й Професорською Радою, що збільшення числа студентів Академії взагалі не можливе і що лише в виключних випадках можна допустити прийом осіб поверх ухваленого раніш комплекта. Приймаючи на увагу цю необхідність обмеження, яке діктується нам всіми зовнішніми обставинами, я гадав би, що росподіл ще вільних стипендій слід було б перевести так: в першу чергу призначити стипендії тим особам, які були вже приняті в студенти Академії, але без стипендій і тепер прибули до

[18] Білецький Леонід Тимофійович (1882–1955) – український громадсько-політичний діяч, літературознавець і педагог.

[19] Сімович Василь Іванович (1880–1944) – український мовознавець, літературознавець, видавець, громадський діяч.

[20] Ймовірно йдеться про Гірняка Никифора Йосиповича (1885–1962) – українського військового й громадського діяча, педагога.

[21] Славинський Максим Антонович (1868–1945) – український громадський, політичний і державний діяч, публіцист, поет.

[22] Смаль-Стоцький Степан Йосипович (1859–1938) – український мовознавець, літературознавець, історик, педагог, політичний і громадсько-культурний діяч.

[23] Грабина Леонід Олексійович (1885–1971) – український геодезист, інженер.

[24] Добриловський Микола Митрофанович (1888–1971) – український економіст.

[25] Серед викладачів УГА особу з таким прізвищем не виявлено. Можливо йдеться про Іваницького Бориса Георгієвича (1878–1953) – українського лісознавця, громадського й політичного діяча, журналіста, редактора, педагога.

[26] Лисянський Борис Миколайович (1892–1952) – український фізик, публіцист, громадсько-політичний діяч, поет.

[27] В УГА працювало два лектори з таким прізвищем: Мельник Йосип Климович (1861–1949) – український вчений-агроном та Мельник Валер'ян Йосипович (1888–р. с. невідомий) – український вчений-агроном.

Чехії. Список студентів без стипендій, а також тих з них, хто прибув до Праги, мається в Канцелярії Управи Громадського Комітету. В другу чергу можна було б розглянути проханя про стипендії тих осіб (дітей профес[орського] педскладу), які зараховані Академією в студенти в силу цілком виключних обставин. Коли б після цього ще залишилися б вільні стипендії, тоді президія Господарчої Комісії вмісті з президією Академії могли б переглянути знову всіх кандідатів і коли б при цьому знайшлись знову такі, яких може слід було б приняти також в винятковому порядкові, тоді проханя цих осіб були б детально розглянуті і Проф[есорською] Радою кваліфіковані а Господарська Комісія тоді б формально призначила стипендії. В […]іальному ж порядкові можна було б розглянути й справи про прийом кавказців (є проханя 12 кавказців, підтримане урядом Північного Кавказу), а також про додатковий прийом кубанців, про що турбується проф. Щербина[28].

На останньому засіданню Сената Академії було висловлено бажання, щоб при новому росподілу стипендій, стипендії ці видавались лише для відділів кооперат[ивно]-економичного і с[ільсько-]г[осподарського] інженерного; це побажання викликано тим, що по останній записі студентів на відділи виявилось, що агрон[омічно]-лісовий уже зараз має 60 слухачів (при 2/3 приихавших студентів), на перших ж факультетах число слухачів наближається лише до 40*. Згідно постанови проф[есорської] Ради кількість стипендіятів на агр[ономічно]-лісов[ому] відділі мусить бути 70, а на других відділах по 65. Коли закон росподілу студентів меж відділами приймемо залишити і на далі, тоді можна сподіватися, шо на агр[ономічно]-лісовому буде до 90 осіб, а може й більше, а на інженерному не буде й 50. Отже, краще було б тепер зробити деякий натиск, чим потім, після конечного зарахування в студенти і призначення стипендії, робити примусову перестановку; останнє, як бачимо тепер по досвіду, надзвичайно трудно. Звичайно, що з цього загального порядку примусовости могли б бути виключення для тих, хто має особливі причини бути принятим на агрон[омічно]-лісов[ий] Відділ.

З глибокою до Вас пошаною
[підпис]

P. S. Сьогодні я знову одержав тяжкі листи: один від проф. Біднова[29], якого вислали з Волині в глухе село під Варшаву, де він і загибає фізично й морально, бо не має ні заробітку ні духовної розваги. Треба його врятувати. Прошу Вас, Микито Юхимовичу, щось придумати для цього розумного і чесного чоловіка; другий лист від дітей А. М. Лівицького[30]; вони благають стипендій, бо не можуть ніде вчитися за браком будь яких засобів. Дочка Лів[ицького] прийн[ята] вже Академією, як студентка, але стипендії їй не дали, вважаючи за більш-менш забезпечену, але вийшло, що це не так; хлопець же міг би бути лише на матур[альних] курсах, коли б йому дали стипендію. Треба було б урятувати і цю молодь, тим більш, що тут і виключностей робити не прийшлось би.

[підпис]

*) на економичному – 39
на інженерному – 32

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 7-8зв. Оригінал, рукопис.

[28] Щербина Федір Андрійович (1849–1936) – український статистик, економіст, соціолог, історик Кубані, громадський і політичний діяч.
[29] Біднов Василь Олексійович (1874–1935) – український історик, бібліограф, архівіст, дослідник історії Церкви.
[30] Лівицький (Левицький) Андрій Миколайович (1879–1954) – український громадський, політичний і державний діяч, правознавець.

№ 4

Іван Шовгенів – Микиті Шаповалу

Подебради, 19/VIII [19]22 [р.].

Високоповажний Микито Юхимовичу,

Грошовий стан всієї професури нашої і студентів зараз цілком катастрофичний. Починається форменна голодовка, бо не маємо ні грошей, ні кредіту, ні других яких засобів до існування. При таких умовах не то що працювати, але просто жити не можливо. Будьте ласкаві, доведіть це до відома м[іністерст]ва закордонних справ і просіть негайної допомоги. Взагалі треба було б у них з'ясувати, в який спосіб і що треба робити з нашого боку, щоб ціла науково-учебна установа не попадала в таке тяжке і сумне становище, як це трапилося зараз.

З щирою до Вас пошаною
[підпис]

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 10-10зв. Оригінал, рукопис.

№ 5

Іван Шовгенів – Микиті Шаповалу

[Подебради], 30/XII 1925 [р.].

Високоповажному Пану Директору
Українського Інститута Громадознавства в Празі.
Микиті Юхимовичу Шаповалу.

Вітаю Вас з Новим Роком і бажаю щастя і повного успіху Вам і Інституту, яким Ви керуєте.

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 226. Арк. 12. Оригінал, рукопис. Візитівка Івана Шовгеніва.

№ 6

Микита Шаповал – Івану Шовгеніву

Прага, 1 грудня 1922 [р.].

Високоповажний Іван Панасович!

Я сьогодні в 3 години дня ознайомився з Вашим листом до Управи УГК від 30.XI. ц. р. за № про приїзд фундаторів Академії для спільного фотографування з першим лекторським складом Академії.

Належачи до групи фундаторів я-б також мусів поїхати. Але – Ви розумієте – це для мене тепер не можливо, доки не вирішуться деякі питання. Ваша заява мені у вівторок 28.XI. про те, що буде революція вимагає консеквентного поводження: революція як є проектується проти фундаторів. Отже доки я їм ще не довів до відома Вашої заяви і доки нема погляду фундаторів на суть річи (зміна статуту для одриву Академії від УГК, як колективного фундатора) – мені здається, що з тактичних мотивів треба відсунути на деякий час те фотографування, котре по суті мусіло бути б не тільки символом великої спільної творчости, а й історичним пам'ятником на всі віки в історії України. Перша Академія, яка дасть грунт для здвигнення укр[аїнської] культури. Це дуже важно і для виховання молодих поколінь.

Але після того, що Ви мені сказали ледві чи зручно мені йти на власні похорони і фундатори, проти яких іде революція, не можуть іти на барикади… що спільно фотографуватися з тими, хто будує барикади проти фундаторів.

Отже, прошу мене зрозуміти, шановний Іван Панасович, що тепер цю справу треба поки що одсунути, а коли інші і Ви вирішите, що ніщо не перешкоджає цьому, то хай так і буде. Я б тільки прохав не гніватися на мене і не вважати мою відсутність за демонстрацію – мої принципи і почуття ваги моменту не дозволять мені бути в цей час на своїх похоронах.

Прошу приняти вираз моєї повної пошани до Вас
[підпис]

ЦДАВОВ України. Ф. 3563. Оп. 1. Спр. 244. Арк. 101-102. Оригінал, рукопис.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних і подвійної публікації.

Список використаної літератури

1. Биковський Л. Іван Шовгенів (1874–1943): Біо-бібліографічні матеріяли. Вид. друге. Женева: Український морський інститут, 1947. 15 с.
2. Віднянський С. В. УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ. *Енциклопедія історії України: Україна – Українці*. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2019. 842 с.
3. Даниленко О. Українська еміграція в Чехословаччині (1920-і роки): соціокультурний аспект. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. Вип. 10. С. 37-40.
4. Документи про Шовгенових та Теліг у фондах Центрального Державного архіву вищих органів влади і управління України. Покажчик / Упоряд.: Н. В. Маковська та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. 152 с.: іл.
5. Іван Шовгенів (1874–1943). Бібліографічний нарис / Упорядкув. Н. Миронець, К. Криворучко. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 2000. 52 с.
6. Миронець Н. До історії родини Шовгенових. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Число 10. У 2-х част. Київ: НАН України. Ін-т історії України. Відділ спеціальних історичних дисциплін. 2003. Част. 2. С. 163-185.
7. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага: [б. в.], 1942. Ч. 1. 372 с.: фото.
8. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 272 с.
9. Песчаний О. Українська господарська академія в Подебрадах. *Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр.* Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили. 2008. Вип. 2. С. 146-151.
10. Українська господарська академія в Ч. С. Р.: 1922–1935. Т. 1. Ню Йорк: Видано абсольвентами Української господарської академії і Українського технічно-господарського інституту, 1959. 247 с.
11. Чумаченко О. А. Громадсько-політична діяльність Микити Шаповала [Текст]: дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 219 арк. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chumachenko_Olena/Hromadsko-politychna_diialnist_Mykyty_Shapovala.pdf (дата звернення: 25.08.2025).
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

V. O. KHOMENKO, PhD in History, lecturer of history
e-mail: vitalhomenko@ukr.net, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-3704-7086
VSP «Konotopsk Industrial and Pedagogical Vocational College of Sumy State University», 12 Tymoshenko Brothers str., Konotop, 41615, Ukraine

CORRESPONDENCE BETWEEN IVAN SHOVGENIV AND MYKYTA SHAPOVAL

Research aim. The purpose of the article is to publish the correspondence between the Ukrainian scientist Ivan Afanasovich Shovgeniv (1874–1943) and the famous Ukrainian political and public figure Mykyta Yukhymovych Shapoval (1882–1932) and to clarify its information potential. These letters were deposited in the personal fund "Shapoval Mykyta Yukhymovych (1882–1932) – political and statesman, member of the Central Committee of the Ukrainian Party of Socialist Revolutionaries, Minister of Post and Telegraph of the UNR (Ukrainian People's Republic), Minister of Land Affairs of the UNR Directory, Doctor of Sociology of the Ukrainian Sociological Institute in Prague, Ukrainian Husbandry Academy in Poděbrady" (F. 3563), which is stored in the Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine.

Methodology of the research. Based on the principles of scientific objectivity, historicism, and archival heuristics. The methods of source analysis and synthesis, biographical, and prosopographic were used.

The scientific novelty. For the first time, the little-known correspondence between I. Shovgeniv and M. Shapoval, which chronologically covers the period from 1921 to 1925, has been published and brought into scientific circulation. The analysis of the letters helped clarify some biographical moments of I. Shovgeniv's life in emigration and the problems that the Ukrainian Husbandry Academy in Poděbrady encountered in its activities.

Conclusions. It has been established that the complex of correspondence between I. Shovgeniv and M. Shapoval has a small volume. The subject matter and information potential of the correspondence have been determined. The letters are mostly of a business nature. The main value of the correspondence as a historical source is in highlighting the issues of the activities of the Ukrainian Husbandry Academy. The significance of the epistles for the study of the emigrant life of Ukrainian politicians, intelligentsia, and students in Czechoslovakia in the 1920s is also revealed.

Key words: *Ivan Shovgeniv, Mykyta Shapoval, Ukrainian Husbandry Academy, epistolary, the source studies.*

References

1. Bykovsky L. (1947). Ivan Shovgeniv (1874–1943): Bio-bibliographic materials. Second edition. Geneva: Ukrainian Maritime Institute. 15 p. (in Ukrainian)
2. Vidnyansky S. V. (2019). UKRAINIAN PUBLIC COMMITTEE IN CZECHOSLOVAKIA. *Encyclopedia of the History of Ukraine: Ukraine – Ukrainians*. Book. 2 / Editors: V. A. Smolii (chairman) and others. NAS of Ukraine. Institute of the History of Ukraine. Kyiv: Publishing house "Naukova Dumka". 842 p. (in Ukrainian)
3. Danylenko O. (2001). Ukrainian emigration to Czechoslovakia (1920s): socio-cultural aspect. *Ethnic history of the peoples of Europe*. Issue 10. P. 37-40. (in Ukrainian)
4. Documents about the Shovgenovs and the Teligs in the funds of the Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine. Index (2006). Compiled by: N. V. Makovska et al. Kyiv: Olena Teliga Publishing House. 152 p.: ill. (in Ukrainian)
5. Ivan Shovgeniv (1874–1943). Bibliographical essay (2000). Compiled by N. Myronets, K. Kryvoruchko. Kyiv: Olena Teliga Publishing House. 52 p. (in Ukrainian)
6. Myronets N. (2003). To the history of the Shovgenovs family. *Special historical disciplines: issues of theory and methodology*. Issue 10. In 2 parts. Kyiv: NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Department of Special Historical Disciplines. Part 2. P. 163-185. (in Ukrainian)
7. Narizhnyi S. (1942). Ukrainian emigration: cultural work of Ukrainian emigration between the two world wars. Prague: [n. d.]. Part 1. 372 p.: photo. (in Ukrainian)
8. Narizhnyi S. (1999). Ukrainian emigration. Cultural work of Ukrainian emigration 1919–1939 (materials collected by S. Narizhnyi for part two). Kyiv: Olena Teliga Publishing House. 272 p. (in Ukrainian)
9. Peschany O. (2008). Ukrainian Husbandry Academy in Poděbrady. *Historical Archive. Scientific Studies: Collection of Scientific Proceedings*. Mykolaiv: Petro Mohyla Black Sea State University. Issue 2. P. 146-151. (in Ukrainian)
10. Ukrainian Husbandry Academy in the Czech Republic: 1922–1935. (1959). T. 1. New York: Published by graduates of the Ukrainian Husbandry Academy and the Ukrainian Technical and Economic Institute, 1959. 247 p. (in Ukrainian)
11. Chumachenko O. A. (2002). Public and political activity of Mykyta Shapoval [Text]: dis... cand. hist. sciences: 07.00.01 / Taras Shevchenko Kyiv National University. Kyiv. 219 pages. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chumachenko_Olena/Hromadsko-politychna_diialnist_Mykyty_Shapovala.pdf (date of access: 08/25/2025). (in Ukrainian)
12. Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine.

Текст надійшов до редакції 30.08.2025. / The text was received by the editors 30.08.2025.
Текст затверджено до друку 10.10.2025. / The text is recommended for printing 10.10.2025.
Текст опубліковано 30.12.2025. / The text was published on 30.12.2025.